

Upplevelser från en vinterpunktrutt

När man som naturälskare läser om klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald blir man frustrerad och uppgiven. Vad spelar det för roll vad jag gör? Men alla kan bidra på något sätt. Och en fråga kan bara besvaras av oss inbitna fågelskådare:
Hur det ska gå för fåglarna?

Ulf Mörte

Svensk fågeltaxering

Svensk fågeltaxering är ett övervakningsprogram för Sveriges fågelfauna som startade 1975. Målet är att på ett standardiserat sätt räkna fåglar på olika platser i landet för att kunna se hur fågelfaunan förändras. Den äldsta metoden inom programmet är punkttaxering. Denna metod går ut på att från ett antal punkter (20 st) i landskapet räkna alla fåglar man ser och hör under exakt fem minuter. Punkternas placering bestämmer man helt själv enligt denna metod. Om man går kan det vara lämpligt att lägga dem längs en slinga, en rutt där slutet ligger nära starten. Man kan räkna längs sin rutt både på vintern och på sensvåren. Huvudräkningsperioden för vinterpunktrutterna infaller vid jul/nyår, och ett alternativ är att bara räkna då. Man kan också räkna flera gånger per vinter (Tabell 1).

Tabell 1. De olika räkningsperioderna i vinterfågelräkningen.

Period	
1	5–25 oktober
2	10–30 november
3	19 december – 8 januari
4	24 januari – 13 februari
5	1–21 mars

Vinterpunktrutten Svartskylle

Gryningen i början av januari är alltid kall. Uppe i ett fågeltorn är det ofta ännu kallare. Starten för min punktrutt är utsikten över en damm och lite åker nära byn Eneborg i sydöstra Skåne. Några vintrar har vattnet varit helt fruset vid mitt besök men oftast finns det fåglar här: gräsänder, någon knipa, en gång en fiskande storskarv och en annan, oförglömlig, en stor flock sjungande sångsvanar. Flockar med finkar och gäss flyger över den ljusnande himlen och nästan alltid kommenteras det hela av någon patrullerande korp.

Fem minuter har snart förflutit och nu gäller det att snabbt komma i väg mot nästa punkt! Jag stoppar ner anteckningsboken och tar på mig ryggsäcken. Jag har en rätt tuff vandring framför mig.

Erfarenheter

I metodbeskrivningen för punktrutter står det att punkterna längs en rutt ska ligga på ett sådant avstånd från varandra att dubbelräkning av fåglar – att samma fågel räknas två gånger – undviks så mycket som möjligt. Detta var något jag tog mycket allvarligt på när jag lade upp min rutt. Över kullar och genom dalar i hagmarker och skogar går den. Sänkorna i betesmarkerna blir lätt översvämmade regniga år och den

Utrustning som behövs för en vinterpunkttrutt är handkikare och anteckningsbok. I anteckningsboken noteras fåglarna efter varje punkt och även punkternas exakta läge om det är första gången man går rutten. Tubkikare är valfritt att ta med, bara man gör likadant varje gång. Foto: Karl-Niklas Hult.

snöiga vintern 2010–2011 täcktes alltihop med ett tjockt snötäcke – snö som gav efter för varje steg och som dessutom dolde alla de blötaste ställena. Ett bättre val hade varit att lägga en större del av rutten längs de mindre grusvägar som löper fram genom området. Längs vägar rör man sig snabbt och ganska tyst och undviker kvistar som knäcks och is som krasar. Normalt ska en rutt bara ta sex timmar i anspråk men min tar oftast sju eller mer.

Fem minuter på varje punkt

Följande punkt ligger inne i skogen. I början är det alldeles tyst och minuterna går. Bokskogen är ung och ganska tät och jag ser inte så långt. Jag skärper hörseln, lyssnar andlöst ... Som tur är signalerar fåglar ständigt till varandra. Snart hörs en lockande bergfink, en varnande nötväcka och

en spillkråka långt borta. Dessa och många andra av de fåglar som kommer med i dagens räkning kommer jag bara att höra och blåsiga dagar går det därför inte att inventera. Vinden stör för mycket.

Men det här är en fin dag. I Oxhagen ligger lövgrodedammen blå och spegelblank med stråk av is och gul fjolårsvass i kanten. En liten grupp viggas ligger och sover på vattnet och jag smyger försiktigt förbi i kanten för att inte skrämja dem. Längre fram blir jag oförsiktigare igen och i sänkan dundrar vildsvinen ut ur det stora slånbuskaget precis som förra året. Korporna är hela tiden med.

Fåglar på min rutt

I Tabell 2 visas totala antalet individer som noterats varje år på min vinterpunkttrutt för två grupper: rovfåglar och kråkfåglar.

Utsikt från punkt åtta och punkt nio på ruten Svartskylle. Fem av punkterna på ruten ligger i hagmark och fem i åkermark, huvudsakligen med höstsådda grödor. *Foton: Karl-Niklas Hult.*

Man ser att de allra "säkraste" arterna på ruten är kråka, glada och korp. Landskapet passar tydligen dessa arter bra. Gladans jaktsätt, att långsamt flygande söka av fält och skogskanter, gör också att man ofta ser den. Korpen födosöker på liknande sätt. Även ormvråken ser jag varje år men i betydligt mindre antal. Den sitter och lurpassar på bytet från en utkiksplats och blir

mera svårupptäckt. Ändå tycker jag att jag ser förvånansvärt få ormvråkar (Tabell 2).

När jag kikar ut genom köksfönstret i Lund en januaridag behöver jag inte vänta många sekunder innan jag ser en skata eller en råka kaxigt spankulera över lekplatsen nedanför, men på min runda är de betydligt ovanligare. Bara en gång har jag faktiskt noterat råka under räkningarna.

Tabell 2. Det totala antalet individer av alla arter rovfåglar och kråkfåglar som noterats på vinterpunkttruten kring byarna Baldringe och Eneborg i sydöstra Skåne i januari vintrarna 2007–2015. År 2010 utfördes ingen räkning.

	2007	2008	2009	2011	2012	2013	2014	2015
Glada	36	10	13	4	18	8	10	22
Ormvråk	2	4	6	1	4	2	3	1
Havsörn	2	1			1			1
Fjällvråk	1							1
Kungsörn						1		1
Tornfalk						1		
Sparvhök				1				1
Duvhök								1
Korp	11	10	13	7	7	17	16	9
Kråka	53	33	61	18	29	52	7	10
Kaja	216	4	6	18	8	103		56
Skata		3	6	1	2	3		
Nötskrika	1		2		1			4
Råka						18		

Kanske har jag missat den någon gång men någon regelbunden övervintrare verkar den inte vara här. Åkrarna och gräsmarkerna i hagarna borde kunna erbjuda mat snöfattiga, milda vintrar. Är det den stora mängden glador som avskräcker råkorna och skatorna?

Fjällvråken återkom glädjande nog på årets rutt efter att ha varit borta länge.

Vintern 2011, som var ovanligt sträng och snörik, verkar ha avskräckt t.o.m. de hårdiga gladorna och korparna.

Avslutning

Min rutt är som sagt ambitiöst tilltagen och när jag står redo vid den sista punkten i kanten av Navröds mosse står solen lågt på himlen. En liten flock sädgäss flyger mot sina övernattningsplatser på Ellestadssjön, några entitor födosöker stillsamt i ett träd

och i ett tätt buskage till vänster om mig dyker koltrastar och gulsparvar ner för att övernatta. Jag slår ihop anteckningsboken. Årets räkning är slut och det är dags att gå mot busshållplatsen. Någonstans ute på mossen går en räv och skäller.

Att få vara ute i naturen en hel dag, att få koncentrera sig helt och hållet på fåglarna och samtidigt bidra till något meningsfullt ... Vad kan vara bättre än det? Inte mycket enligt min mening! Jo, kanske då att gå samma runda i februari och mars, när naturen börjar vakna efter vintern (Period 5, Tabell 1), eller i juni när nya upptäckter väntar runt varje hörn och helt andra fåglar spelar huvudrollen!

Ulf Mörte

Gunnesbovägen 215, 226 54 Lund

ulfmorte@hotmail.com

Fem frågor om vinterpunktrutter ...

... till Martin Green, forskare på Ekologihuset i Lund som sammanställer vinterpunktrutterna:

Vad har vinterpunktrutterna visat oss hittills? Vad har de gett för ökad kunskap?

Vinterpunktrutterna är bra för att se hur det går för många av Sveriges stannfåglar. Av olika mesar, nötväcka och trädkrypare, som exempel, ses många fler individer på vinterpunktrutterna än under sommarens inventeringar. För en art som talltitan är skillnaden stor: upp till 800 ex kan räknas in på vintern och bara 150 på sommaren! Resultaten från vintern blir därför säkrare. Många av de fåglar som vi har här på vintern häckar ju också här.

Vi ser att arter som gärdsmyg och rödhake varierar mycket i antal beroende på hur sträng vintern är. Ändå ökar de, med några procent per år, sannolikt till följd av mildrare vintrar. Många andfåglar, som gräsand, gynnas av den ökande tillgången på öppet vatten vintertid och ökar också. Detta är några exempel. På svensk fågeltaxerings hemsida, www.fageltaxering.lu.se, kan man se diagram och trender för många arter.

Varför behövs det fler vinterpunktrutter?

I Skåne behövs det fler rutter framförallt i de östra och norra delarna. Här är täckningen dålig.

Hur skaffar man sig en vinterpunktrutt?

Börja med att gå in på svensk fågeltaxerings hemsida www.fageltaxering.lu.se och läs metodiken. Sedan är det fritt fram att lägga upp ruten som man vill. Rutten bör läggas på en plats som man vet att man kan återvända till år efter år. Välj gärna östra eller norra Skåne, här saknas det rutter.

Lite råd och tips?

Träna gärna innan! Gå ut i en park där du bor och testa att notera alla fåglar du ser och hör under fem minuter.

Tänk på att ruten ska vara framkomlig både under en regnig mildvinter och när det ligger mycket snö!

Det är bra om du kan ange punkternas koordinater. Många har numera en GPS i sin smartphone. Det går också bra att lägga in koordinater på eniro.se och man kan även skicka in en kartkopia.

Ulf Mörte & Karl-Niklas Hult